

Minnetale over professor Erla Bergendahl Hohler

Holdt på møte
5. desember 2019

Av Kristin B. Aavitsland

Erla Karine Bergendahl Hohler døde 9. juni 2019, 81 år gammel. Med henne mistet norsk og internasjonal middelalderforskning en betydelig ekspertise og en verdensledende autoritet på stavkirkenes ornamentikk. Det Norske Vitenskaps-Akademi mistet et aktivt og engasjert medlem.

Erla ble født i Oslo 20. november 1937. Foreldrene hennes var intellektuelle Oslo-folk. Faren Erling Bergendahl var direktør for Norgesavdelingen av Columbia Motion Pictures og dessuten forlegger. Moren, Alvhild Bergendahl, født Janson, var lærer på den radikale Sagene lærerskole. Foreldrene ga Erla og hennes yngre søster en oppvekst i en kulturåpen, gjestfri og progressiv atmosfære på Slemdal, i et hus der bokhyllene var rikholdige og gjestene mange. Huset var den såkalte Jaktvillaen i Slemdalsveien 95. Villaen, som visstnok var et av de første typehus i dragestil som ble oppført, hadde brune tømmervegger, fremspringende takutstikk med utskårne vindskier, og gavler med dragehoder. Når vi vet at Erla kom til å vie store deler av sitt forskerliv til stavkirkeportalenes drageornamentikk, er det selvfølgelig fristende å se en forbindelse tilbake til barndomshjemmets nasjonalromantiske treskurd.

Etter folkeskolen på Slemdal tok Erla latinlinjen på Oslo Katedralskole, før hun begynte å studere ved Universitetet i Oslo. Hennes første fag var etnologi (folkelivsgranskning); deretter tok hun fagene norsk og kunsthistorie. Det emnet som kom til å interessere henne mest, nemlig de norske stavkirkenes skulpturutsmykning, kan sies å ligge i et skjæringspunkt mellom disse tre fagene. Som emne for magisteravhandlingen i kunsthistorie

valgte hun den arkitektoniske skulpturen fra den eldste og fornemste av de norske stavkirkene, nemlig Urnes i Sogn (Urnes II). Mens hun arbeidet med denne avhandlingen, deltok hun på Courtauld Institute sommerskole i London. Courtauld var – og er – en meget velrennomert akademisk institusjon for kunsthistorisk forskning, og den unge studenten fra Oslo ble introdusert for fagets forskningsfront og drillet i stilanalytisk metode. En av hennes lærere på Courtauld var historikeren Christopher Hohler, en legendarisk foreleser som var utdannet ved Eton og Oxford og behersket samtidshistorien så vel som middelalderen, kunsthistorien så vel som arkeologien, som var vittig og spirituell, av aristokratisk bakgrunn, konservativ livsinnstilling og med et svært vinnende vesen. Det siste hadde jo Erla selv også. Familiemytologien forteller at Christopher fridde til sin 20 år yngre norske student etter få uker.

Erla og Christopher giftet seg senhøstes 1961, og Erla arbeidet videre med magistergraden fra London. Den ble innlevert ved Universitetet i Oslo i 1963, som den første avhandling på engelsk om norsk stavkirkeornamentikk (*The ornamental sculpture of Urnes II*). Året etter, i 1964, ble sønnen Erling født, og den lille familien flyttet til Christophers familiehus Long Crendon Manor i Buckinghamshire, et herskaps hus med røtter tilbake til middelalderen – den første eieren skal visstnok ha kjempet ved Vilhelm Erobrerens side i slaget ved Hastings. Her ble datteren Alveva født i 1965 og den yngste sønnen Magnus i 1968.

I 1971 fikk Erla et engasjement ved Universitetets Oldsakssamling, nå Kulturhistorisk museum i Oslo, og hun kom hjem til sin fødeby etter ti år i England. På Oldsakssamlingen arbeidet hun i fire år under nestoren i norsk middelalderkunsthistorie, konservatoren Martin Blindheim. Senere skulle hun bli hans etterfølger på museet, etter at hun fra 1975 til 1987 var ansatt som førsteamanuensis i kunsthistorie ved Universitetet i Oslo. Da hun kom tilbake til Kulturhistorisk museum som konservator (i 1987) og etter hvert som professor (1993), fortsatte hun sitt arbeid med undervisning og veiledning av kunsthistoriestudentene på Universitetet i Oslo, og dessuten på Universitetet i Tromsø, der hun fra 1994 var professor II. Hun tok også initiativ til å opprette faget museums kunnskap på UiO, et fag som foregrep dagens ønske om en mer praksisrettet undervisning for humaniora-studenter, og som siden – etter hennes tid – er bygget ut til mastergrad i museologi.

Med stillingen på Kulturhistorisk museum fikk Erla ansvaret for en av Nordens viktigste samlinger av middelalderkunst og verdens største samling av stavkirkeportaler. På forbilledlig vis forvaltet hun denne samlingen ved å forske på den. Gjennom over førti år, fra hennes tilbakekomst til Oslo og

langt inn i pensjonsalderen, kartla og undersøkte Erla den norske middelalderens kunstneriske arv med en grundighet og systematikk få hadde gjort før henne. Hennes publikasjonsliste er lang, og omfatter artikler og bøker om stavkirkenes portaler, om bevarte sigiller fra norsk middelalder, om middelalderens kirkelige skulptur, og om de norske alterfrontalene, som hun publiserte et stort trebindsverk om sammen med Nigel Morgan, Anne Wichstrøm og Unn Plahter (2004). Men det er stavkirkenes skulpturutsmykning og dekorative skurd utgjør kjernen i Erlas forskning. Gjennom niddid undersøkelse og nøyaktig beskrivelse og dokumentasjon kartla hun alle portaler og dekorerte bygningsdeler, også de som bare er fragmentarisk bevart, fra landets stavkirker. Dokumentasjonsarbeidet høyt og lavt i stavkirkene «made ladder climbing a great interest», skriver hun et sted. Stavkirkeskulpturen ble emnet for hennes doktoravhandling, og den internasjonale publikasjonen kom i to bind i 1999: *Norwegian Stave Church Sculpture I-II*. Her er hele materialet omhyggelig katalogisert, datert og kategorisert, tidligere forskning underlagt kritisk vurdering, og studier som angår flere dimensjoner av stavkirkeportalenes tilblivelse, funksjon og meningsinnhold grundig diskutert i godt underbyggede studier. Erlas tobindsverk om den norske stavkirkeskulpturen er fullstendig grunnleggende for alle spørsmål som siden er stilt og vil bli stående som et standardverk alle forskere må forholde seg til, i dag og i fremtiden. Et slikt arbeid er naturligvis ikke gjort i en håndvending – for Erlas vedkommende tok det 20 år. Det spørs om dagens forskningspolitiske klima, der forskningen styres av kravet om høy publiseringstakt og forskningsinstitusjonenes strategiske mål, sjelden formulert av forskerne selv, ville gitt en forsker av Erlas type tid og anledning til å fullføre en slik bragd.

Som forsker var Erla genuint på jakt etter det vi med så høy grad av rimelighet som mulig kan si at er sant om fortiden. Hun var det man kunne kalle en reflektert hermeneutiker, aldri firkantet positivistisk, men heller aldri postmoderne relativistisk. Hennes metode var «skarp kildekritikk og sunn fornuft»; hun var strengt empirisk, nøktern og nøyaktig, men med et våkent og velinformert blikk for den komplekse sammenheng av trosforestillinger, religiøs praksis, økonomiske, sosiale og politiske strukturer som middelalderens kirkekunst inngår i.

Stavkirkeportalene, med sine slyngede drager og ormer, løver, masker og innviklede planteranker, har stadig vært gjenstand for spekulative tolkninger om førkristen og til og med okkult mening. Erlas nøkternhet åpnet aldri for slike tolkninger med mindre de kunne underbygges med empiri. Hennes standpunkt kommer velformulert til uttrykk i artikkelen «Vår for-

ståelse av middelalderens ikonografi. En reisefører mellom Scylla og Charybdis» (1993). Scylla og Charybdis er i denne sammenheng undertolkning og overtolkning i møte med middelalderens bildespråk, og forskerens oppgave er å navigere varsomt mellom begge. Overtolkningen er med hennes egne ord «å tolke det minste uartikulerte grynt som om det skulle inneholde et klart og gjennomtenkt budskap». Ikke desto mindre kan slike tolkninger, igjen med hennes egne ord, gi kunsthistorikeren «en berusende følelse av egen skarpsindighet» (Hohler 1993 s. 129). Med denne drepende og ytterst treffende replikken rammet Erla oss yngre fagfeller med forkjærlighet for komplekse meningssammenhenger i middelalderens bildeverden rett i forfengeligheten. I parentes bemerket må det sies at slike komplekse meningssammenhenger finnes, men at Erlas sunne instinkt mot overtolkning lærte oss å se etter dem bare der man med rimelighet kan forvente at de finnes.

Erlas forskning var grunnforskning i ordets rette forstand: kartlegging av materiale, dokumentasjon, tilrettelegging, kategorisering og analyse – det grunnlaget som andre kan stå på. Hun skal ha sagt om seg selv og sin ekte-mann som forskere: «Christopher er førstefiolinen, som spiller virtuost, kreativt og improviserende. Jeg, derimot, er en bratsj som støtter oppunder.» Denne karakteristikken er kanskje treffende, men vi som kjente Erla vil vel si at hun er for beskjeden på egne vegne. Målt i publiserte vitenskapelige arbeider, for eksempel, gikk hun sin mann en høy gang, og har derfor mer å gi til dem som kommer etter.

Som allerede nevnt, gjorde Erlas første engasjement ved Oldsakssamlingen i 1971 at hun flyttet fra England til Oslo. Med seg hadde hun sine tre barn, som da var mellom 3 og 7 år. Hennes mann fortsatte sitt arbeid ved Courtauld og ble boende i London til han gikk av med pensjon i 1980. Å være alene med tre små barn og samtidig bygge en akademisk karriere med forskning, samlingsforvaltning, undervisning og veiledning på et så solid nivå som Erla gjorde, er mildt sagt imponerende, og det må være tillatt å spørre om noen mannlig akademiker hadde maktet å gjøre det samme.

Da Christopher Hohler døde i 1997, hadde han og Erla vært gift i 36 år. Ekteskapet bidro nok til at Erla, som gjennom hele livet arbeidet med norsk materiale, alltid var internasjonalt rettet i sin forskning. At Christopher opprinnelig var historiker, ga henne antagelig også en sans for tverrfaglighet som kom til å bli viktig i hennes arbeider. I en tid der grensene mellom de akademiske disiplinene var langt mindre porøse enn de er i dag, kom Christopher til å reformere kunsthistorieundervisningen i fagets høyborg Courtauld Institute, og han ga Erla en forståelse for den filologiske, politiske

og teologiske konteksten til middelalderens bildekunst som ikke alle i hennes generasjon var like fortrolige med.

I 1994 ble Erla innvalgt i Det Norske Vitenskaps-Akademi. Tre år tidligere, i 1991, ble hun som «distinguished Norwegian archaeologist and art historian» valgt til *fellow* i en annen lærd forsamling, nemlig Society of Antiquaries of London, et selskap grunnlagt i 1707 for å fremme forskning på og bevaring av kulturminner, arkitektur og arkeologi. Gjennom sitt lange forskerliv var hun en viktig stemme i den faglige offentligheten. Hun skrev utallige bokanmeldelser og holdt dermed forskersamfunnet orientert om viktige utgivelser. Hun hadde omsorg for å inkludere yngre forskere i faglige felleskap, inviterte unge studenter sammen med internasjonale forskerkolleger omkring sitt gjestfrie spisebord og hadde talent for å improvisere uformelle sosiale happenings i sveitservillaen i Lyder Sagens gate. Hun var varm og generøs, men aldri insisterende. Både faglig og sosialt var Erlas varemerke «en særpreget balanse mellom saklighet og entusiasme», som kunsthistorikeren Margrethe Stang skriver i sine minneord over henne i Fortidsminneforeningens årbok 2019.

Erla dedikerte sitt hovedverk, de to bindene om norske stavkirkeportaler, til minnet om sin avdøde mann, Christopher Hohler, «ever uncompromising in his scholarship». De samme ordene kan med største rett brukes om henne selv. Også Erla var kompromissløs i sin forskning, nøyaktig, etterrettelig, edruelig men likevel analytisk kreativ. Vi er takknemlige for den høye standarden for forskning hun har lært oss å verdsette, og vi lyser fred over hennes minne.

